

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

een Engels dat steeds een erg Duitse inslag bleef behouden. Hij liet het uitgeven van zijn werk in grote mate over aan vertalers en uitgevers, waardoor een aantal van zijn vroege vertalingen gewoonweg ondermaats zijn. Zo is de term ‘individuele psychologie’ een hoogst ongelukkige vertaling van het Duitse *Individualpsychologie*. Adler had niet de bedoeling om te spreken over ‘individueel’ in de zin van ‘uniek’. Hij had veeleer het ondeelbare (*indivisible*) van de persoon binnen een holistische visie voor ogen. En de gebrekkige vertalingen blijven op deze manier in stand. Het is ook dit gebrek aan taalkundige alertheid bij Adler dat volgens de redacteurs van dit boek zijn reputatie bij collega’s en studenten heeft geschaad. Adler was na zijn verhuizing naar Amerika met zijn denkbeelden niet echt welkom bij medische opleidingen, die veelal freudiaans gericht waren, noch op psychologische faculteiten waar de jonge behavioristen de scepter zwaaiden. Daarop begon Adler zich meer rechtstreeks te richten tot het grote publiek, door bijvoorbeeld het geven van lezingen en opleidingen voor leerkrachten, of het openen van klinieken voor de armen. Hij schreef voor magazines en tijdschriften, en veel van zijn boeken, die nu zelfhulpboeken zouden worden genoemd, waren bestsellers.

Na 1912 onderging het werk van Adler een belangrijke conceptuele verschuiving, mede door zijn drie belangrijkste bronnen van inspiratie: Nietzsche, Vaihinger en Shakespeare. Op basis van de mate van sociale integratie komt Adler tot een indeling in vier types van persoonlijkheden. Het eerste type betreft personen die hun hele leven een meer of minder dominante of heersende attitude tegenover de realiteit vertonen. Het tweede, meer voorkomende, type verwacht alles van anderen en steunt op anderen. Het derde type neigt naar het vermijden van problemen om geen mislukking te riskeren. En een vierde type gaat de strijd met problemen aan op een manier die helpend is voor anderen. Anders dan Freud, focuste Adler dus niet zozeer op het speci-

fieke van psychische stoornissen als wel op de persoonlijkheid als geheel. In zijn artikel over de verschillen tussen individuele psychologie en psychoanalyse vertaalt Adler de verschillende kernconcepten van de psychoanalyse naar zijn eigen begrippenkoppel van sociale betrokkenheid en streven naar superioriteit. In alle teksten wordt deze twee-eenheid telkens weer op de voorgrond geplaatst, wat ik meer en meer begon te ervaren als een nivellering of een dedifferentiatie van de complexiteit van psychische processen. Het werd een zich herhalend deuntje, dat voor mij steeds oppervlakkiger klonk, en dat was niet wat ik verwachtte van toch één van de richtingen binnen de brede school van de dieptepsychologie.

De inleidende commentaren bij ieder artikel zijn dikwijls relatief kort en verschillen onderling in kwaliteit. Ik vond het wel interessant om te lezen maar het droeg eerder bij aan een verbreding dan aan een verdieping van het begrip van de oorspronkelijke tekst. Na het lezen van dit boek kan ik niet anders dan besluiten dat het werk van Adler voor mij niet meer dan een addendum zal blijven in mijn eigen therapeutisch denken en handelen.

Uitnodiging tot de psychoanalytische dans

Bespreking van

.....
Bernard Reith, Sven Lagerlöf, Penelope Crick, Mette Møller & Elisabeth Skale (red.) (2012). *Initiating Psychoanalysis — Perspectives*. Hove/New York: Routledge. ISBN 978 0 415 55498 5, 359 + xvii pp., £ 24,99

.....
TON STUFKENS

.....
Wat doe je als analyticus in de kennismakingsgesprekken met een potentiële analysant en hoe valt er te denken over de ingewikkelde problematiek van wat traditioneel

de indicatiestelling' heet? Dit terrein, eigenlijk een vak apart, kent constante maar ook veranderende opvattingen over de analytische houding en de belangrijke andere aspecten van deze eerste contacten. Een kleurrijk palet van de relevante ingrediënten van de 'intake' wordt gepresenteerd in *Initiating psychoanalysis*. Het is een lijvig boek van negentien hoofdstukken, voorzien van een index en een voorwoord, uitgegeven in de 'Teaching series' van de New Library of Psychoanalysis. Letterlijke vertaling van de titel: 'Psychoanalyse initiëren'. Ik zocht dit even op in Van Dale: inleiden, inwijden, invoeren. De teneur van het boek wordt hiermee goed gekarakteriseerd. Het is een pleidooi om de mogelijke analysant iets te laten ervaren van wat een psychoanalytische manier van werken inhoudt. Het betekent dus een vorm van 'inwijding' en tevens een inleiding op een psychoanalyse. De diverse hoofdstukken zijn gewijd aan de vele facetten van de indicatiestelling, in wat soms 'first interviews', soms 'consultation' dan wel 'investigation' genoemd wordt. Ze zijn gegroepeerd rondom een aantal klassieke artikelen. Om er enkele te noemen: Freuds Katharina (uit de *Studien über Hysterie*, 1893), gevolgd door Argelander's commentaar daarop, met zijn bekende begrip van de 'scenische informatie', Klaubers *Personal attitudes to psychoanalytic consultation* uit 1972, Dantlgrabers *Observations on the subjective indication for psychoanalysis* van 1982, Ogdens *Comments on transference and countertransference in the initial analytic meeting* uit 1992 en Rothsteins *A perspective on doing a consultation and making the recommendation of analysis to a prospective analysand*, gepubliceerd in 1994. Antonino Ferro en Rudi Vermote zijn apart uitgenodigd een hoofdstuk te schrijven. Deze en andere teksten zijn voorzien van inleidingen en commentaren, meestal geschreven door de vijf redacteuren. Het boek is ontstaan in de Working Party on Initiating Psychoanalysis van de EPF, die in maart van dit jaar haar congres in Parijs aan dit onderwerp heeft besteed. Deze werk-

groep bestudeert de gang van zaken in de eerste gesprekken en bespreekt regelmatig klinisch werk en relevante literatuur. Deze literatuur is nu dus gebundeld, met als uitgangspunt dat de selectie van patiënten tot het verleden behoort. De nadruk dient in deze fase te liggen op de rol van de analyticus en op het op gang brengen van een psychoanalytisch proces, zowel in die eerste gesprekken als in een eventueel voorafgaande psychotherapie en zowel in een instituutsetting als in een particuliere praktijk.

Er waren diverse motieven voor dit initiatief. Niet alleen het feit dat praktijken leeglopen, maar ook de vraag hoe in het nieuwe millennium de indicatiestellingsproblematiek moet worden opgevat was een uitgangspunt. Welke bewuste en onbewuste overdrachten en tegenoverdrachten spelen een rol in zo'n eerste fase? Gezien de verschuiving in de opvattingen over de analyticus in de behandeling en de toegenomen aandacht voor diens onbewuste aandeel was het ook te verwachten dat er meer aandacht zou komen voor de houding en participatie van de analyticus in de kennismakingsfase. Termen als 'assessment' en 'analysability' of 'suitability' worden in dit boek ongeschikt bevonden voor het onderzoek naar de vraag hoe beiden in staat zijn *to face the storm*, om een uitdrukking van Bion te gebruiken, waar Vermote in een lucide laatste hoofdstuk kernachtig naar verwijst. Wat vond ik bij (her)lezing de aardigste of interessantste hoofdstukken? We hebben indertijd in onze opleidingen veel van de hier verzamelde literatuur gebruikt. Klaubers opvattingen blijken nog altijd veel steun te vinden, onder andere in Bolognini's poëtische artikel dat in 2006 in de *International Journal* is gepubliceerd. Het gaat daarin onder meer over de innerlijke houding waarmee de analyticus de patiënt tegemoet treedt. Eenzelfde aspect is te vinden in het uitstekende door Alain Gibeault ingeleide artikel van Christian David uit 1998: *In what frame of mind should the first interview be approached?* Er zijn nogal wat Franse

bijdragen. Heel lezenswaardig vond ik het interview met de zeer ervaren Jean-Luc Donnet en Michel de M'Uzan. Ook Ferro brengt met beeldende casuïstiek zijn manier van werken duidelijk voor het voetlicht.

Daarnaast is het meer *self-disclosure*-achtige gedeelte van dit boek interessant en ook relevant in een tijd waarin defaitisme over de toekomst van de psychoanalyse snel de kop op steekt. Dat er geen analysepatiënten meer zouden zijn kan aan allerlei culturele en socio-economische factoren worden toegeschreven, maar de weerstand van analytici zélf tegen het beginnen met een analyse is volgens sommige auteurs evenzeer een bepalende factor. Dit is mooi verwoord in de hoofdstukken van Quinodoz en Ehrlich, respectievelijk *Wise enough to dare to be mad at times* (uit 2001) en *The analyst's reluctance to begin a new analysis* (uit 2004).

Met een boek als dit ligt altijd het gevaar op de loer dat het een verbrokkelde indruk maakt of dat men in herhalingen vervalt. De vele verbindende teksten ondervangen dat en leveren de lijm voor de qua inhoud en stijl heterogene hoofdstukken. Is er helemaal geen kritiek mogelijk? Jawel. Door het benadrukken van de rol van de analyticus verdwijnt in dit boek de genuanceerde psychoanalytische diagnostiek naar de achter-

grond. Natuurlijk is op dit terrein de beoordeling subjectief, maar het ingewikkelde samenspel van factoren bij twee individuen vraagt — in het belang van de patiënt — om een uitgebalanceerde taxatie van de noodzaak en wenselijkheid van een analyse en erkenning van het belang van de matching. De sporadische verwijzingen daarnaar hadden wat mij betreft wel wat uitvoeriger mogen zijn.

In de huidige Nederlandse situatie leunt men al snel op protocollen en cijfers die de schijn van objectiviteit wekken. Daarom is er enige urgentie voor kandidaten om uitgebreider zelf te leren indiceren en het klinische *Fingerspitzengefühl* te ontwikkelen voor de vele dilemma's en valkuilen in de beginfase van het contact. Dit gedegen gecomponeerde boek kan daarbij helpen omdat het behartigenswaardige visies geeft op de aspecten die van beslissende betekenis zijn voor het 'invoeren' van de patiënt in de analyse. Het accent ligt op de onbewuste dynamiek in deze eerste gesprekken. Hiermee in contact zijn, erover kunnen reflecteren en dat in een voor de patiënt op dat moment bruikbare versie kunnen verwoorden lijken me van wezenlijk belang voor degenen die serieus een eigen praktijk met psychoanalyses nastreven.